

שוויון ערך האדם

אדם נברא בצלם אלוקים בצלם אלוקים עשה אותו

"ויברא ה' את האדם בצלמו בצלם ה' ברא אתו זכר ונקבה ברא אתם" (בראשית פרק א; כז).

נעשה אדם בצלמו כדמותו

"ויאמר ה' נעשה אדם וגו'" אמר: ריבונו של עולם מה אתה נותן פתחון פה למינים? אמר לו: "כתוב. הרוצה לטעות יטעה" אמר לו הקב"ה: "משה, האדם שאני בורא, לא גדולים ולא קטנים אני מעמיד ממנו. אתמהא, שאם יבוא הגדול ליטול רשות מן הקטן ממנו הוא אומר מה אני ליטול רשות מן הקטן אתמהא, והן אומרים לו למד מבוראך שברא העליונים והתחתונים וכיון שבא לבראות האדם נמלך במלאכי השרת" (בראשית רבה פרשה ח ד"ה. אלבק)

1. אם כן, מה הבסיס לשוויון בין בני האדם? 2. למי הכוונה בגדולים והקטנים? מה רוצה הקב"ה ללמדנו?

ואהבת לרעך כמוך

"לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא: לא תקם ולא תטר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'" (ויקרא פרק יט; יז)

"ואהבת לרעך כמוך, רבי עקיבא אומר זה כלל גדול בתורה" (ספרא קדושים פרשה ב ד"ה פרק ד)

מה המשמעות של לאהוב את רעי כמותי? במה זה מתבטא בחיי היומיום?

"תן כפי יכולתך וקבל כפי צורךך"

וזבולון מתרעם על מדותיו הוה, שנאמר: "זבולון עם חרף נפשו למות". מה טעם - משום דנפתלי על מרומי שדה. אמר זבולון לפני הקדוש ברוך הוא: ריבונו של עולם! לאחיי נתת להם שדות וכרמים ולי נתת הרים וגבעות, לאחיי נתת להם ארצות - ולי נתת ימים ונהרות. אמר לו: כולן צריכין לך על ידי חלזון, שנאמר: "עמים הר יקראו... ושפני טמוני חול". תני רב יוסף: שפני - זה חלזון (=נדיר במעמקי הים, ממנו מפיקים את צבע התכלת לציצית), טמוני - זו טרית (=סוג של דג יקר), חול - זו זכוכית לבנה. אמר לפניו: ריבונו של עולם מי מודיעני? אמר "שם יזחוו זבחי צדק" - סימן זה יהא לך: כל הנוטל ממך בלא דמים (=כסף) - אינו מועיל בפרקמטיא (=סחורה) שלו כלום (=מי שיגזול ממך את משאבי הטבע שבשטחך לא יראה ברכה במסחר בהם) (תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ו עמוד א)

חזקוני: "בצאתך - משה רבנו ברוך כל אחד ואחד במה שצריך. הוא (זבולון) היה יוצא בפרקמטיא, כדכתיב זבולון לחוף ימים ישכון לכך ברכו שישמרו בצאתו. ויששכר באהליך - ארצו היתה טובה לזריעה והיה הוא יושב באהלים לשמור שדותיו, והתפלל משה שיצליח וישמח בשדותיו. וכן אמר לו יעקב: רובץ בין המשפתיים - בין הגבולים לשמור שדותיו."

מדוע זבולון מתרעם? מה עונה ה'? כיצד מפרש החזקוני את ברכת משה?

חירות מול שוויון

"בעיית החירות אין לה אלא פתרון אחד, ושוויון שמו... בני אדם נבדלים זה מזה מבחינת כוחם הגופני; אבל במידה שהדבר נוגע ליחסיהם הסוציאליים, נתבטל אי שוויון זה... אבל ודאי היו ימים בהיסטוריה הסוציאלית שאיסור זה, שהוטל על החזק לעשות כאות-נפשו בכוחו הגופני, הופיע - לפחות בעיני החזק - כמעשה התערבות אכזרית בחירותו האישית... ואכן, כשם שאין אדם רשאי להשתמש בכוחו הגופני כאות - נפשו, כך אין טעם להתיר לו להשתמש כרצונו בנכסים שבידו או בשכלו... חירותו של החלש תלויה בבלימת החזק, חירותו של העני - בהגבלת כוחו של העשיר, חירותו של התמים - בריסון רצונו של חריף המוח. ראוי כל אדם שיהיה בו חורין לעשות לחברו לא יותר ממה שהוא רוצה כי חברו יהיה בן חורין לעשות לו; זה הבסיס המשותף לחירות, לשוויון ולמוסר"

פרופ' פולרד ריצ'רד/האבולוציה של הפרלמנטי".

האם שוויון וחירות מנוגדים זה לזה? כיצד החירות האמיתית מתאפשרת לפי קטע זה?

שוויון בפני הקב"ה

"חזר ומנה כולך ביחד [את בני ישראל] - לומר שכולם שווים לפני המקום [הקב"ה] בחיבה" (במדבר רבה, ו; י)

מה זאת אומרת? האם כולם מקבלים אותו שכר? אותו עונש? האם כולם זוכים לאותם חיים? במה הם שווים בפני המקום?

חירות, אחווה ושוויון – מהפכה צרפתית או תורת ישראל?

הדמוקרטיה הליברלית דוגלת בחירות, הדמוקרטיה הקומוניסטית - בשוויון, הדמוקרטיה היהודית מעמידה את האחוה מעל לחירות ולשוויון. סדר העדיפויות [בדמוקרטיה יהודית] כפי שנסתדל להראות הוא זה: אחווה, שוויון, חירות.

האחוה מעוגנת בחקיקה חברתית יהודית. בכל חוקי המדינות הנאורות אין חוק המחייב את האזרח לבוא לעזרת אזרח הנמצא במצוקה, אם האזרח הנמצא במצוקה אינו נתון בסכנה מיידית. העשיר המופלג אינו עובר עבירה אם אינו נותן פרוטה לעני. אין בחוקי המדינות חובת צדקה, חובת גמילות חסד, וחובת אהבת הזולת. החוק מגן על האגואיסט. לא כן בתורה, תורת האחוה של התורה משתקפת בשורה של מצוות ...

נחזור לשלוש הלשונות של הדמוקרטיה [של המהפכה הצרפתית - חירות, שוויון ואחוה] ונעמוד על משמעם החברתי. קל לראות, שסיסמת החירות יוצרת את הזיקה החברתית החלשה ביותר. למעשה זהה סיסמה זו עם "איש הישר בעיניו יעשה". בתוספת של "בתנאי שלא יפריע לאחרים ..."

סיסמת השוויון יוצרת זיקה העומדת בניגוד לעיקרון החירות. כבר עמדו הוגי הדעות על הניגוד בין שתי הסיסמאות הן בחיים הפוליטיים והן בחיי החברה והן בפעילות הכלכלית ... סיסמת האחוה מצמצמת את סיסמת החירות צמצום נוסף, ומקנה משמע נוסף לסיסמת השוויון. היא מחייבת את האדם מישראל בפעילויות הציבוריות ולהעמיד לרשות הזולת חלק מרכושו,

בין אם הוא רוצה בכך בין אם לא, ובכך הוא מגביל את החירות. חשובה ביותר היא תרומת סיסמת האחוה לשוויון.

פרופ' דב רפל / "ערכי יהדות ודמוקרטיה - אחווה, שוויון וחירות", "יהדות ודמוקרטיה, מחלוקת ואחדות", ירושלים, תשנ"ו, עמ' 4-5, 8.

מהם שלושת היסודות לחיים בדמוקרטיה? מה לדעת רפל העיקר ע"פ היהדות? מדוע תרומת האחוה לשוויון?

שוויון כערך יסודי במדינת ישראל

השוויון הוא מערכי היסוד של מדינת ישראל. .. ביטוי לכך ניתן, בין השאר, בהכרזת העצמאות, הקובעת כי: "מדינת ישראל... תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין..." (מתוך דברי השופט ברק בבג"ץ קציר).

בין למי למי מתחייבת מגילת העצמאות לשוויון? שוויון במה? מדוע ללא הבדל דת וגזע, הרי זאת מדינה יהודית?

1. איזה סוגי שוויון הכרנו כאן?
2. באיזה דרכים מוצע כאן לקיים שוויון?
3. האם שוויון פירושו אחידות?
4. האם ומדוע יש חשיבות לשוויון כערך?

שמיטה ויובל כמייצרי שוויון

התורה, כמו היהדות בכלל, יצרה מערכת איזונים נאותה בין החירות לשוויון. איזונים אלה, שהיו יפים אף בימיה הראשונים של הציונות ומדינת ישראל, הופרו בדור האחרון לרעת המערכת השוויונית שהיא, בעצם, לב-לבה של הדמוקרטיה הלא-ליברלית: פערי המשכורות בישראל הם הגדולים ביותר בעולם המערבי .

במקרא מוצגת למעשה דמוקרטיה בעלת היבט חברתי. הדבר בא לידי ביטוי בדיני התורה בסוגיות השמיטה, הפקעת הקרקע דה-פקטו, בהיקף לאומי, וכן בדיני היובל, שהם חלוקה מחדש של קרקע הלאום, והחזרת כל האדמות לבעליהן הראשונים. בצידם קיימת הערכה עצומה לכל פרט שנברא "בצלם", יהודי כגור-תושב. כל אלה יצרו מערכת איזונים נאותה בין היחיד לכלל, כפי שהיה למעשה בראשית הציונות בארץ .

ד"ר אמנון שפירא, "נבות לא מת לשווא" (פנים 2.5.97, עמ' 68)

מה מטרת השמיטה לפי קטע זה? כיצד היא משיגה את מטרתה? האם היא מבחינה בין יהודי לזר? האם דיני שמיטה ויובל הם פיזיים?

שוויון הזדמנויות:

לא היו ימים טובים לישראל כחמישה עשר באב וכיום הכיפורים, שבהם בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולים, שלא לבייש את מי שאין לו. (תענית דף כו עמוד ב)

מה הנימוק של הגמרא ליציאה בכלי לבן שאולים?

שוויון בחלוקת משאבים

לעולם אל ישנה אדם את בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת [כתונת הפסים] שהוסיף יעקב ליוסף, נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים'. (מגילה טז עמוד א)

מה הנימוק של הגמרא לשמירה על שוויון בין הבנים?

